

Zihin Engelliler Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Beklentilerinin Belirlenmesi

Dr. Öğr. Üyesi Nuray ÖNCÜL*

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Eskişehir / Türkiye,
noncul@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0099-0326

Dr. Öğr. Üyesi Çimen ACAR

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Eskişehir / Türkiye,
ciacar@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9215-364

Doç. Dr. Aysun ÇOLAK

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Eskişehir / Türkiye,
acolak@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6645-2593

Prof. Dr. Şerife YÜCESOY-ÖZKAN

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Eskişehir / Türkiye,
syucesoy@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0529-0639

Doç. Dr. Funda AKSOY

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Eskişehir / Türkiye,
fundab@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6063-6631

Dr. Öğr. Üyesi Özlem DALGIN-EYİİP

İstanbul Kültür Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, İstanbul / Türkiye,
o.eyiip@iku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1836-4756

Dr. Öğr. Üyesi Sunagül SANI-BOZKURT

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Eskişehir / Türkiye,
ssbozkurt@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6648-9636

Dr. Öğr. Üyesi Fidan Güneş GÜRGÖR-KILIÇ

İstanbul Kültür Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, İstanbul / Türkiye,
dr.fidanguneshgurgorkilic@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0568-5825

* Sorumlu Yazar. Tel: +90 222 334 05 80 / 1964

Makale Tarih Bilgisi. Gönderim: 18.06.2020, Kabul: 23.12.2021, Erken Görünüm: 20.09.2021, Basım: Haziran, 2022

Öz

Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğinden beklentilerinin belirlenmesi, nitelikli öğretmen yetiştirme arayışlarına katkı sunması açısından önem taşımaktadır. Bu araştırma, Zihin Engellileri Öğretmenliği Programı'ndaki öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin beklentilerinin ortaya konması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma, betimsel desen kullanılarak tasarlanmıştır. Araştırmanın evreni, bir devlet üniversitesinin Eğitim Fakültesi Zihin Engelliler Öğretmenliği Lisans Programı'nda son sınıfa devam eden ve hâlihazırda Öğretmenlik Uygulaması I dersine kayıt yaptırmış 78 öğretmen adaydır. Veriler, yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğiyle toplanmış, betimsel olarak analiz edilmiştir. Bulgular, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğinden sosyal, ekonomik, meslekî gelişim, yasal ve yönetsel düzenlemeler açısından beklentileri olduğunu göstermektedir. Öğretmen adaylarının meslekten öncelikli beklentileri arasında; saygın role sahip olma gibi sosyal beklentiler, yüksek maaş ve ekonomik ayrıcalıklar gibi ekonomik beklentiler, hizmet-içi eğitim, seminer ve konferanslara katılma gibi meslekî gelişim beklentileri ve kıyafet serbestliği ya da alan dışı atamaların yapılmaması gibi yasal ve yönetsel düzenleme beklentileri yer almaktadır. Bulgular, öğretmen adaylarının mesleğe ilişkin sosyal, ekonomik ve meslekî gelişim beklentileriyle ilgili daha önce elde edilen araştırma bulgularıyla da örtüşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Zihin engelliler öğretmenliği; Öğretmen yetiştirme; Öğretmen adayları; Öğretmenlik mesleği; Yarı-yapılandırılmış görüşme; Betimsel desen.

Determination of Special Education Preservice Teachers' Expectation about the Teaching Profession

Abstract

Determining the teaching profession expectations of preservice teachers is essential in contributing to the search for qualified teachers. The current study was carried out to reveal the expectations of pre-service teachers attending the department of teaching individuals with intellectual disabilities. In the study, the descriptive design was used. A total of 78 senior preservice teachers who have already enrolled in Teaching Practice I course participated in the study. The data were collected using semi-structured interviews and analyzed descriptively. The findings show that preservice teachers have social, economic, professional development, legal and managerial regulations expectations from the teaching profession. The highest frequency had a prestigious role in the social dimension, high salary and economic privileges in the economic dimension, in-service training, participating the seminars, courses, and conferences in professional development dimension, and freedom of clothing and not appointing the out-of-department teachers into special education field in legislative and executive regulation dimension. The findings are consistent with the previous research.

Keywords: Department of teaching individuals with intellectual disabilities; preservice teachers; Teacher training; Teaching profession; Semi-structured interviews; Descriptive design.

Extended Summary

Purpose

Preferring the teaching profession and the attitudes toward it are directly related to the profession's expectations. Expectations are important factors determining whether an attitude will turn into a behavior. Since the expectation is directly related to teachers' qualification, it is vital to determine pre-service teachers' expectations from the teaching profession. Therefore, the purpose of this study is to determine the expectations of preservice teachers in the department of teaching individuals with intellectual disabilities in terms of (a) social, (b) economic, (c) professional development, and (d) legislative and executive regulations.

Method

In the current study, descriptive design was used. A total of 78 preservice teachers participated in the study. Data were collected using semi-structured interviews. The questions were about the expectations of preservice teachers from teaching profession in terms of (a) social, (b) economic, (c) professional development and (d) legislative and executive regulations. An appointment was arranged with each participant, and the interviews were conducted in a soundproof room as one-to-one. The interviews were audio-recorded. All recordings were transcribed in their entirety. The data obtained from interviews were analyzed using descriptive analysis. Each research question was determined as a separate theme. In the final phase, subthemes were grouped and shown in tables by frequency and percentage. As a result, four themes and 44 subthemes have obtained.

Results

The results were analyzed based on the interview questions under four themes. The pre-service teachers were asked to express their social expectations from the teaching profession. Their responses were classified under nine subthemes. The highest frequency was in the subtheme of "having a prestigious role". Preservice teachers expressed their economic expectations from the teaching profession under eight subthemes. High salary, free mass transportation and holiday opportunities ranked the top three in economic expectations. The preservice teachers were asked to express their professional development

expectations from the teaching profession. Their responses were categorized under eight sub-themes. In-service training, taking seminars and courses and training abroad ranked the top three. Finally, the preservice teachers were asked to express their legislative and executive regulations expectation. These expectations were grouped under 19 subthemes. Freedom of clothing, putting existent laws and regulations into practice, not appointing out-of-department teachers, and arranging settings and materials in schools ranked the top four.

Discussion

Pre-service teachers' professional expectations can be classified as social expectations, economic expectations, professional development expectations, and legislative and executive regulations expectations. The highest frequency had a prestigious role in the social dimension, high salary and economic privileges in the economic dimension, in-service training, participating the seminars, courses, and conferences in professional development dimension, and freedom of clothing and not appointing the out-of-department teachers into special education field in legislative and executive regulation dimension. The findings regarding pre-service teachers' professional expectations are consistent with the previous research that suggests teachers had personal, social, and economic expectations. Because this study is the first study investigating the expectations of preservice teachers attending the department of teaching intellectual disabilities, the study can contribute to the literature. The findings also are thought to contribute to the literature by determining the expectations of preservice teachers from their profession and future. One of the strengths of the current study is that all preservice teachers were volunteers to participate in the study; thus, the findings represent all units in the population. On the other hand, the study has several limitations. First, there was a re-organization in special education departments after the data had been collected. Therefore, it seems almost impossible to generalize the findings across the students in the Department of Special Education since they represent the opinions of those in the Department of Teaching Individuals with Intellectual Disabilities. The second is that interview questions are limited to social, economic, professional development and legislative and executive regulations expectations.

Conclusion

Considering the current study's findings entirely, there are four main themes as expectations in social, economic, professional development, legislative and executive regulations. Also, there are such subthemes highlighted as having a prestigious role, high salary, in-service training, attending seminars and conferences, and freedom of clothing. These pre-service teachers' expectations from the teaching profession are significant results for policymakers and implementers. Finally, determining such expectations can contribute to teacher training policies and field literature.

Giriş

Dünyada yaşanan sosyo-kültürel, bilimsel ve teknolojik gelişmeler, öğretmenlerin sahip olmaları gereken özellikler ve nitelikler ile donanım ve altyapıyı da değiştirmiştir. Bu değişim ise son yıllarda Türkiye'de öğretmen yetiştirme konusunu ilk sıralara taşımıştır. Öğretmen nitelikleri, eğitim-öğretim süreçlerindeki niteliğin de bir göstergesidir çünkü eğitimin niteliği ile öğretmen nitelikleri arasında doğrudan bir ilişki vardır (Akalın ve Sucuoğlu, 2015). Nitelikli öğretmenlerin sınıflarındaki eğitim-öğretim etkinliklerinin niteliği de öğretmen niteliğiyle doğru orantılı olarak yükselmektedir. Hizmet öncesi dönem, meslekî davranışların ve yeterliklerin kazanılması açısından önemli olduğu için öğretmen adaylarının öğretmen yeterlikleri dikkate alınarak yetiştirilmesi, eğitimin niteliğinin artması için önemli bir etkidir (Özyürek, 2008).

Son yıllarda öğretmen eğitiminin, meslekî yeterliklere dayalı çeşitli standartlar dikkate alınarak gerçekleştirilmesi tartışılmaktadır. Ayrıca öğretmen yetiştirme standartlarına, öğretmen yeterliklerine ve öğretilerde bulunması gereken özelliklere/niteliklere ilişkin çeşitli araştırmalar yapılarak öğretmen niteliğini ortaya koymaya yönelik bir ulusal alanyazın birikimi oluşturulmuştur (Güçlü ve Bozgeyikli, 2016; Kulaksızoğlu, 1995; Oğuzkan, 1988; Özabacı ve Acat, 2005; Saracaloğlu, 2000; Sönmez, 1986; Sünbül, 1996; Yıkılmış, Gözün ve Yıkılmış, 2006). Uluslararası alanyazında da öğretmen adaylarının kariyer gelişiminin incelendiği, öğretim süreciyle ilgili deneyimlerinin belirlendiği, beklentilerinin/tutumlarının belirlendiği ve öğretmen yetiştirme standartlarının ortaya konduğu ile ilgili çalışmalar görülmektedir (Chong, Wong ve Lang, 2005; Kim ve Cho, 2014; Minor, Onwuegbuzie, Witcher ve James, 2002; Nghia ve Tai, 2017; Panesar, 2010; Schussler, Stooksberry ve Bercaw, 2010; Shepherd, Fowler, McCormick, Wilson ve Morgan, 2016; Wasburn-Moses, 2009; Zhang, Nishimoto ve Liu, 2019). Yapılan çalışmalara rağmen

öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin motivasyonlarını belirleme, öğretmenlik mesleğini seçme nedenlerini tespit etme ya da öğretmenlik mesleğinden beklentilerini ortaya koymaya yönelik araştırmalara hâlen gereksinim duyulmaktadır.

Öğretmenlik mesleği, bilgi ve beceri kazanmanın yanı sıra tutum ve alışkanlıkları da beraberinde getirdiğinden, öğretmen adaylarına mesleğe ilişkin tutum kazandırmak, bilgi edindirmek kadar önemli hâle gelmektedir (Çeliköz ve Çetin, 2004). Mesleğe ilişkin tutumlar, gelecekteki meslekî davranışları yönlendirmede de etkili olduğundan (Temizkan, 2008), öğrenme sürecindeki deneyimler, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik olumlu tutum kazanmalarını sağlayacak biçimde düzenlenmelidir.

Öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlar aslında mesleğe ilişkin beklentilerle de doğrudan ilişkidir. Beklentiler, bir tutumun davranışa yansıtıp yansımayacağını gösteren önemli faktörler olduğu için öğretmen adayları, mesleği seçtikleri andan itibaren çeşitli beklentiler oluşturmaya başlar ve beklentilerinin gerçekleşmesini umma düzeyleri, onların özellikle meslekteki ilk yıllarında motivasyonlarını büyük ölçüde etkiler (Uras ve Kunt, 2005). Bu nedenle öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğinden beklentilerinin belirlenmesi ve bu beklentiler doğrultusunda öğretmen adaylarına yönelik öğretmenlik mesleğine dair olumlu tutum geliştirme çalışmaları yapılması oldukça gereklidir. Ayrıca öğretmen adaylarının niteliklerini artırmak için onların öğretmenlik mesleğini tercih etme nedenlerini ve meslekten beklentilerini bilmek de önemlidir (Kılcan, Keçe, Çepni ve Kılınç, 2014).

Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini seçme nedenlerini belirlemeye yönelik araştırmalar, bu mesleği seçme nedenleri arasında; öğretmenlik mesleğinin toplum içinde saygı gören bir meslek olarak görülmesi, öğretme arzusunu tatmin etmesi, yeni bir nesil yetiştirmeye fırsat vermesi, toplumun kalkınmasında işlevsel bir meslek olması gibi nedenler olduğunu ortaya koymaktadır (Erdem ve Şimşek, 2000; Özbek, 2007; Tarman, 2012). Bu nedenler, genel olarak öğretmenlik mesleğine yönelik nedenler olmakla birlikte, özel alan öğretmenliğinde öğrenim gören öğretmen adaylarının mesleği seçme nedenleri farklılaşmaktadır. Bursal ve Burdur (2016) tarafından yapılan bir araştırmada, öğretmen adaylarının mesleğe yönelik gelecek beklentilerinde, öğrenim gördükleri öğretmenlik programına göre anlamlı farklılaşma olduğu rapor edilmiştir. Örneğin, kimya ve matematik öğretmenliği progra-

mında öğrenim gören öğretmen adayları kimya ve matematik öğretmeyi sevindikleri için bu mesleği seçtiklerini ifade ederken (Boz ve Boz, 2008), matematik öğretmenliği programında öğrenim gören başka bir grup öğretmen adayı öğretmeyi sevmenin yanı sıra iş olanağı sunması, çalışma saatlerinin kabul edilebilir olması ve koşulların uygun olması gibi nedenlerle bu mesleğe yöneldiklerini dile getirmişlerdir (Hacıömeroğlu ve Şahin-Taşkın, 2010).

Öğretmenlik mesleğine yönelik beklentiler ile öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlar arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma bulguları da oldukça dikkat çekicidir. Örneğin öğretmen olma beklentisi ile öğretmenlik programını seçen öğretmen adaylarının; iş garantisi, çalışma koşulları ya da ailenin isteği gibi nedenlerle öğretmenlik programını tercih eden öğretmen adaylarına göre öğretmenlik mesleği konusunda daha olumlu bir tutuma sahip oldukları görülmektedir (Yaşar-Ekici, 2014). Öğretmenlik mesleğinin; öğrenci, veli, meslektaş, okul ve sınıf gibi birçok bileşenden oluştuğu göz önüne alındığında, öğretmenlikten beklentiler de farklılaşmaktadır. Meslekî, ekonomik, sağlık ve sosyal güvencelerin olması öğretmenlik mesleğini tercih etmede öncelikli gibi görünse de öğretmenlik mesleğini kendine uygun görme, mesleği sevme, çocukları sevme, öğretmenlik yaparak mutlu olacağına inanma, ebeveynlerin isteklerini yerine getirme, üniversite giriş sınav sonucu diğer nedenler arasındadır (Ubuş ve Sarı, 2008).

Öğretmenliği tercih etme nedenlerine yönelik araştırmaların yanı sıra öğretmenlik mesleğine ilişkin beklentilerin incelendiği araştırmalar da bulunmaktadır. Bir araştırmada öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğinden; sosyal, ekonomik, meslekî gelişim ve yasal-yönetmelik düzenlemeler olmak üzere dört alanda beklentileri olduğu belirtilmektedir (Uras ve Kunt, 2005). Başka bir araştırmada ise öğretmen adaylarının meslekten beklentileri arasında; sosyal, bireysel ve göreve ilişkin beklentilerin yer aldığı, öğretmen adaylarının ise görevin doğasına, görev yaptıkları okula ve politikalara ilişkin bazı unsurların meslekî beklentilerinin gerçekleşmesinde engel olabileceğini düşündüklerini göstermektedir (Koşar, 2018).

Araştırmalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde; öğretmenlik mesleğinin tercih edilmesinde kişisel tercihle ilgili faktörlerin, ekonomik ve sosyal faktörlere göre daha etkili olduğu (Özbek, 2007; Özbek, Kahyaoğlu ve Özgen, 2007), öğretmenliğin iş garantili bir meslek olarak görüldüğü (Karamustafaoğlu ve Özmen, 2004), girişken, konuşkan ve güler yüzlü olma gibi kişilik

özelliklerinin mesleği tercih etmeyle ilişkili olduğu görülmüştür (Çevik, Perkmn ve Alkan, 2012). Bu nedenlere ek olarak; mesleği sevmeye, topluma hizmet etmeye, öğretmenliği kutsal bir meslek olarak görme, çalışma koşullarını rahat bulma, aile ve çevre tarafından önerilme, fazla tatil imkânı sunma (Bastick, 2000; Bruinsma ve Jansen, 2010; Bursal ve Buldur, 2016), öğretmen bir akrabaya sahip olma, üniversite giriş sınavında alınan puana uygun olma (Kılcan, Keçe, Çepni ve Kılınç, 2014) gibi tercih nedenlerinin de yer aldığı belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının kişilik özellikleri ve öğretmenlik mesleğini seçme nedenleri, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimdeki başarıyı da etkilemektedir. Öğretmenlik mesleğini severek seçen öğretmenlerin öğrencilere karşı daha sabırlı davrandığı, öğrencilerin öğrenmelerine daha fazla katkı sağladığı ve öğrencilerin olumlu kişilik geliştirmesine destek olduğu görülmektedir (Çetin, 2012).

Alanyazında matematik, kimya, Türkçe, müzik, fen, sosyal bilgiler, sınıf öğretmenliği ve okul öncesi öğretmenliği programlarına devam eden öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik beklentilerini belirlemeye yönelik araştırmalar yürütüldüğü; ancak zihin engellilerin öğretmenliği programına devam eden öğretmen adaylarının mesleğe ilişkin beklentilerini ortaya koymaya yönelik bir araştırmaya ise rastlanmadığını söylemek mümkündür. Her öğretmenlik alanında olduğu gibi nitelikli öğretmen yetiştirme ile ilgili bu arayışlar, meslekî yeterlikle doğrudan ilişkili olan mesleğe ilişkin beklentilerinin belirlenmesini de gerekli kılmaktadır. Beklentilerin belirlenmesi, öğretmen adaylarının meslekî olarak kendilerini keşfetmelerine, var olan meslekî hayallerini ortaya çıkarmaya olanak sağladığı ve öğretmen yetiştirme programlarının/politikalarının gelişmesinde, olumlu okul/sınıf iklimi yaratılmasında ve eğitim sisteminde ve öğretmenlerin sosyoekonomik hakları ile ilgili yapılabilecek düzenlemelere yol gösterdiği için önemli olduğu düşünülmektedir. Buradan yola çıkarak araştırmanın amacı, zihin engelliler öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin beklentilerinin neler olduğunun belirlenmesidir.

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırmada, zihin engelliler öğretmen adaylarının özel eğitim öğretmenliğinden ne tür beklentileri olduğunu belirlemek amacıyla betimsel desen kullanılmıştır. Betimsel desen, belli bir konuya ya da olaya ilişkin olarak katılımcıların görüşlerini, davranışlarını, inançlarını, tutumlarını ya da beklentilerini belirlemek ve o konuyla ilgili durumu olduğu biçimde ortaya koymak

amacıyla gerçekleştirilen bir araştırma desendir. Betimsel araştırma desende bir durumu olduğu hâliyle ortaya çıkarmak amaçlanır ve bu amaçla anket, ölçek, rapor, çizelge, kontrol listesi, görüşme ve gözlem yoluyla veri toplanır (Gay, Mills ve Airasian, 2012). Bu çalışmada, katılımcılardan görüşmeler yoluyla veri toplanarak katılımcıların öğretmenlik mesleğine yönelik beklentilerinin neler olduğunun belirlenmesi ve bu beklentilerin sınıflandırılması amaçlanmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırma bir devlet üniversitesinin eğitim fakültesinin Özel Eğitim Bölümünde, çok amaçlı kullanılan ve ses yalıtımı olan bir toplantı odasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın katılımcıları, ilgili üniversitenin Zihin Engelliler Öğretmenliği Lisans Programı'nda son sınıfa devam eden ve hâlihazırda Öğretmenlik Uygulaması I dersine kayıt yaptırmış olan öğretmen adaylarıdır. Kolay ulaşılabilir olması nedeniyle çalışmada ulaşılabilir evren kullanılmıştır. Evren büyüklüğü, evrendeki tüm birimlerden veri toplama ve bu verileri analiz etme açısından başa çıkılabilir ölçüde olduğu için çalışmada örneklem seçilmemiş veriler evrendeki tüm birimlerden toplanmıştır.

Katılımcılar Öğretmenlik Uygulaması I dersine aktif olarak devam ettikleri için katılımcıları belirlemede herhangi bir ön koşul aranmamış, eğitim-öğretim dönemi başlamadan önce araştırma hakkında bilgi vermek amacıyla bu derse kayıtlı tüm öğretmen adaylarıyla bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıda çalışmaya ilişkin yapılan açıklamalardan sonra tüm öğretmen adayları katılım için gönüllü olduklarını ve çalışmaya katılmak istediklerini ifade etmişlerdir. Araştırmanın katılımcılardan 42'si erkek, 36'sı kadındır. Katılımcılarından altısı 20 yaşında, 32'si 21 yaşında, 27'si 22 yaşında, 10'u 23 yaşında ve üçü 24 yaşından büyüktür (ranj=20-30).

Veri Toplama Aracı

Veriler yarı-yapılandırılmış görüşme kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda alanyazın taraması yapılarak benzer çalışmalar incelenmiş, bu çalışmalarda karşılaşılan anketler, ölçekler ya da görüşme soruları ile çalışmalardan elde edilen bulgulara dayalı olarak görüşme soruları geliştirilmiştir. Çalışmada ayrıca demografik bilgilere ilişkin bir form hazırlanmıştır. Soruların amaca yönelik, açık uçlu ve kolay anlaşılır olmasına özen gösterilmiştir (Gay ve ark., 2012; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Geliştirilen soruların içerik geçerliğini ortaya koymak amacıyla öğretmen yetiştirme konusunda çalışan doktora derecesine sahip beş farklı uzmandan görüş alınmıştır.

Uzmanlardan gelen görüşlere dayalı olarak görüşme soruları düzenlenmiş, soruların anlaşılabilirliğini artırmak amacıyla bazı sorular yeniden ifade edilerek sorulara son şekli verilmiştir. Görüşme sorularının uygun biçimde işleyip işlemediğini görmek amacıyla katılımcılardan biriyle pilot uygulama gerçekleştirilmiş ve görüşmelerin sorunsuz biçimde yapılabileceğinden emin olduktan sonra görüşmelere başlanmıştır. Yapılan düzenlemeler doğrultusunda veri toplama aracında yer alan görüşme soruları; “Öğretmenlik mesleğinden; (a) sosyal açıdan (b) ekonomik açıdan (c) meslekî gelişim açısından ve (d) yasal ve yönetsel düzenlemeler açısından beklentileriniz nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Veri toplama aracının tamamlanmasından sonra eğitim-öğretim yılının ilk haftasında öğretmen adaylarıyla bir toplantı gerçekleştirilmiş ve toplantıda öğretmen adayları araştırma hakkında bilgilendirilmiştir. Bu toplantıda araştırmanın amacından söz edilerek öğretmen adaylarına araştırmaya katılmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Öğretmen adaylarının tamamı (N=78) araştırmaya katılım için gönüllü olduklarını ifade etmişlerdir. Araştırmada eğitim-öğretim yılının ilk haftasındaki beş gün içinde öğretmen adaylarının tamamıyla görüşmeler tamamlanmıştır.

Görüşmeler için her bir katılımcıyla onların uygun oldukları gün ve saatte bir randevu planlanmış, daha sonra randevunun olduğu gün ve saatte ses yalıtımı olan bir toplantı odasında bireysel olarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların görüşmelerde samimi olmalarını ve soruları nesnel olarak yanıtlamalarını sağlamak için görüşme yapan iki araştırmacının katılımcıları, katılımcıların da o iki araştırmacıyı tanımıyor olmalarına dikkat edilmiştir. Görüşmeye başlamadan önce katılımcılara araştırmanın amacı ve araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu yeniden ifade edilmiştir. Ayrıca gizlilik ilkesi açıklanmış ve katılımcılardan ses kaydı yapmak için izin istenmiştir. Araştırmada veri kaybını önlemek ve güvenilirlik analizi yapabilmek amacıyla yapılan görüşmelerin tamamı dijital ses kayıt cihazları yoluyla kaydedilmiştir. Hazırlanan görüşme kılavuzu kullanılarak görüşmelerin tüm katılımcılarla aynı şekilde gerçekleştirilmesine özen gösterilmiştir. Yapılan görüşmeler 10-25 dakika arasında ve ortalama 20 dakika sürmüştür. Görüşmeler eğitim-öğretim yılının ilk haftasında tüm öğretmen adaylarıyla tamamlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma verileri betimsel olarak analiz edilmiştir. Analiz öncesinde verileri analize hazırlamak amacıyla tüm görüşmeler dinlenmiş, hiçbir değişiklik yapılmadan görüşmeler çevriyazıya dönüştürülmüş ve çevriyazı sonrası 213 sayfa veri elde edilmiştir. Araştırmada ayrıca çevriyazıda görev almayan ekip üyeleri tarafından görüşmelerin ses kayıtları yeniden dinlenerek ses kayıtlarıyla çevriyazılar doğrulanmıştır. Doğrulamanın ardından her bir katılımcıya 1'den 78'e kadar bir numara verilmiş ve etik nedenlerden dolayı araştırma bulgularının raporlanması sırasında bu numaralar kullanılmıştır.

Betimsel analiz için öncelikle bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçeve oluşturulurken araştırma sorularının her biri bir tema olarak belirlenmiştir. Daha sonra, oluşturulan çerçeveye göre tüm veriler okunarak organize edilmiştir. Bu aşamada veriler mümkün olduğunca anlamlı olacak şekilde bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Son aşamada ise temalar altında yer alan alt temalar sıralanmış, bunlar frekans ve yüzde olarak tablolar üzerinde gösterilerek bazı katılımcıların sözlerinden alıntılarla desteklenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu analiz sonucunda dört tema ve 44 alt tema elde edilmiştir.

Kodlayıcılar arası güvenilirliği belirlemek amacıyla 38 görüşme (görüşmelerin %40'ı), belirlenen temalar dikkate alınarak (ikinci bir kodlayıcı tarafından bağımsız olarak) yeniden analiz edilmiştir. İki kodlayıcının analizleri görüş birliği ve görüş ayrılığı şeklinde karşılaştırılıp kodlayıcılar arasındaki tutarlılık değerlendirilmiştir. İki kodlayıcı, kodlamaları aynı şekilde yaptığında bu kodlama görüş birliği olarak kabul edilmiştir. İki kodlayıcı birbirinden farklı kodlamalar yaptıklarında ise birincil kodlayıcının görüşleri esas alınarak bu farklı kodlama görüş ayrılığı olarak kabul edilmiştir. Kodlayıcılar arası güvenilirliği belirlemek amacıyla “(Görüş Birliği/Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı)x100” formülü kullanılmıştır (Kazdin, 2011). Buna göre kodlayıcılar arası güvenilirlik katsayısı ortalama %99 olarak belirlenmiştir.

Araştırma Etiği

Araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve raporlandırılması aşamalarında, araştırmalarda uyulması beklenen etik ilkeler göz önünde bulundurulmuştur. Araştırmanın başında katılımcılara gönüllü olup olmadıkları sorulmuş ve gönüllü olsalar dahi araştırmadan istedikleri anda ayrılacakları ifade edilmiştir. Tüm katılımcılardan, araştırmaya katılma konusunda gönüllü olduklarına ve ses kaydına izin verdiklerine dair yazılı ve sözlü onam alınmıştır.

Raporlama sırasında katılımcıların isimlerini, üniversitelerini ve öğrenim gördükleri eğitim-öğretim yılını açık şekilde yazmaktan kaçınılmış ve katılımcılardan söz ederken kendilerine verilen kod numaraları kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmadan elde edilen bulgular, görüşme sorularıyla paralel olarak dört tema altında analiz edilmiş ve bu bölümde tablolar şeklinde sunulmuştur. Tablolar üzerinde yer alan her bir alt tema için frekansları ve yüzdeleri yazılmış, tüm tablolar kısaca özetlenmiş ve bazı katılımcıların sözlerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır. Katılımcılardan her biri alt temalardan birkaçını aynı anda ifade ettiğinden, temalardaki frekans ve yüzde toplamları ile katılımcı toplamları eşit değildir.

Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğinden Sosyal Açıdan Beklentileri

Öğretmen adaylarına öğretmenlik mesleğinden sosyal açıdan ne tür beklentileri olduğu sorulmuş ve öğretmen adaylarının bu soruya dokuz alt tema altında yanıt verdikleri görülmüştür. Öğretmen adaylarının bu soruya ilişkin yanıtları Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğinden Sosyal Açıdan Beklentileri

Sosyal Beklentiler	f	%
Saygın role sahip olma	73	94
İnsanlar arası olumlu ilişkiler kurabilme	8	10
Sosyal hayata devam edebilme	7	9
Meslektaşlarla sosyal etkinliklere katılabilme	6	7
Hayat kalitesinin artması	4	5
Toplumun özel eğitim mesleğini tanınması	3	4
Güven duygusu kazanabilme	3	4
Meslekten manevi haz alma	3	4
Beklenti yok	1	1

Tablo 1’de görüldüğü gibi, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğinden sosyal açıdan beklentileri arasında frekansı en yüksek olan tek alt tema, saygın bir role sahip olma ($f=73$), onu izleyen alt temalar ise sırasıyla insanlar arası olumlu ilişkiler kurabilme ($f=8$) ve sosyal hayata devam edebilme ($f=7$) alt temalarıdır. Bir öğretmen adayı ise öğretmenlik mesleğinden sosyal açıdan bir beklentisi olmadığını dile getirmiştir. “İnsanların gözünde de aynı şekilde saygın bir kişi olmayı isterim.” (ÖA1) ve “Baktığımız zaman bu işin bir de sosyal statü kısmı var. Öğretmensiniz sonuçta. Toplumun saygı göstereceği kişilersiniz.” (ÖA25) şeklinde görüş belirtirken, “Bir öğretmen olarak bir

arkadaş çevresi bekliyorum.” (ÖA42) şeklinde görüş belirterek öğretmenlik mesleğinden sosyal beklentisinin insanlar arası olumlu ilişkiler kurabilme olduğunu belirtmiştir. “Hani eğer bir sosyal hayatı olmazsa hani bu yıpranma sürecinin daha hızlı olacağını düşünüyorum ben. Hani en azından hani böyle hobilerinde fark edebilmeli, bir öğretmen hani çocuğa sosyal bişey kazandırmak istiyorsa, önce kendi sosyal olmalı.” (ÖA8) şeklinde görüş belirterek sosyal hayata devam etme beklentisinin olduğunu ifade etmiştir. Diğer yandan “Herhangi bir beklentim yok.” (ÖA2) ve “Sosyal manada çok fazla öğretmenlikten bir beklentim yok hani statü olarak.” (ÖA54) sözleriyle sosyal açıdan beklentisi olmadığını ifade etmiştir.

Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğinden Ekonomik Açıdan Beklentileri

Öğretmen adayları, öğretmenlik mesleğinden ekonomik açıdan ne tür beklentileri olduğunu sekiz alt tema altında toplanacak şekilde dile getirmişlerdir. Öğretmen adaylarının yanıtlarına Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğinden Ekonomik Açıdan Beklentileri

Ekonomik Beklentiler	f	%
Maaşların artması	32	41
Ücretsiz toplu taşıma ve tatil olanağı	25	32
Beklenti yok	21	27
Lojman olanağı	17	22
Ucuz materyal desteği	14	18
Çok para kazanma isteği	12	15
Hizmet içi eğitimlerin ücretsiz olması	2	2
Resmi yerlerde ayrıcalık tanınması	1	1

Tablo 2’de görüldüğü üzere, ekonomik açıdan beklentiler arasında ilk iki sırada maaşların artması (f=32) ile ücretsiz toplu taşıma ve tatil olanağı (f=25) gelmektedir. Üçüncü sırada yer alan beklenti yok alt teması da (f=21) oldukça dikkat çekicidir. Maaşlara ilişkin beklentilerini “*Ekonomik durumunun iyi olmasını isterim açıkçası. Ekonomik beklentim yüksek. Dolgun maaş, iyi para kazanmak istiyorum*” (ÖA42) ve “*Bazı mesleklerde toplu taşıma ücretsiz. Bu öğretmenlere de verilebilir ya da mesela okul servisi öğretmenlere ayarlanabilir*” (ÖA13) sözleriyle ifade etmiştir. “*Biz böyle bir kamp yeri belirledik. Öğretmenler buraya gelip hani biz ulaşımlarını vesaire karşılıyoruz,*

hani gelin kafanızı dinlendirin bi rahatlayın diye bir olanak sağlanırsa ne kadar güzel olur yani” (ÖA66) sözleriyle beklentilerini dile getirirken, “*Kendimi geçindireyim yeter, beklentim yok”* (ÖA35) ve “*Ekonomik beklentim yok emeğimin karşılığını alayım yeter”* (ÖA8) şeklinde görüş belirtmişlerdir. “*Milli Eğitim olsun resmi yer olsun, resmi yerlerde ayrıcalık isterim”* (ÖA17) sözleriyle ekonomik açıdan beklentisini ifade etmiştir.

Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğinden Meslekî Gelişim Açısından Beklentileri

Öğretmen adaylarına öğretmenlik mesleğinden meslekî gelişim açısından ne tür beklentileri olduğu sorusu yöneltilmiş ve öğretmen adayları bu soruyu sekiz alt temada toplanacak biçimde yanıtlamışlardır. Öğretmen adaylarının yanıtları Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğinden Meslekî Gelişim Açısından Beklentileri

Meslekî Gelişim Beklentileri	f	%
Hizmet içi eğitime, seminerlere ve kurslara katılabilme	41	53
Yurtdışı eğitim imkânı (yüksek lisans, dil eğitimi vb.)	20	26
Alanla ilgili gelişmeleri takip edebilme (bilimsel yayın vb.)	17	22
Alanla ilgili sosyal ve bilimsel toplantılara katılabilme	16	21
Belli zamanlarda öğretmen yeterlikleri sınavı yapılması (2-5 yılda bir)	13	17
İnternet kaynaklarından alandaki yayınlara ulaşabilme	7	9
Teşvik ödülleri alabilme (ek ödenek, takdir/teşekkür belgeleri vb.)	6	8
Çevrimiçi konferanslar ve seminerler alabilme	5	6

Tablo 3’te de görüldüğü gibi meslekî gelişim açısından beklentilerin ilk sıralarında hizmet içi eğitime, seminerlere ve kurslara katılabilme (f=41) ile yurtdışı eğitim imkânı (f=20) gelmektedir. Bu alt temalara yönelik görüşler şöyledir:

“Meslekî gelişim hani olabildiğince hizmet içi eğitime, öğretmenlere kendilerini geliştirmeleri için fırsatlar sunulmalı. Mesela seminerler olsun, kurslar olsun öğretmenlerin bunlara katılımı teşvik edilmeli.” (ÖA38)

“Bizim mesleğimiz sürekli ilerleyen, sürekli gelişen bir meslek, sürekli yeni bilgiler eklenen bir mesleğimiz var. Dolayısıyla meslekî açıdan ben sürekli kendimi geliştirmeyi amaçlıyorum. Meslekî beklentim de bu aslında.” (ÖA1)

“Lisansüstü eğitim teşvik anlamında Devlet tarafından al işte bu senin yol paran, bu senin kalacağın yer, git kal, öğren. Kişisel gelişim mahiyetinde olabilir, meslekî anlamda olabilir bu tarzda.” (ÖA4)

“Tabii ki araştırarak, takip ederek, güncel birimleri takip ederek, güncel özel eğitim ile ilgili gazeteleri, dergileri, her şeyi takip ederek sürekli aktif ve takip hâlinde olmamız gerekir.” (ÖA18)

“Kadrosuz olacak öğretmen, yani sözleşmeli olacak. Sen kendini geliştirmeszen senin elinden o işi alacak bence yani.” (ÖA17)

Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğinden Yasal ve Yönetimsel Düzenlemeler Açısından Beklentileri

Öğretmen adaylarına son olarak öğretmenlik mesleğinden yasal ve yönetimsel düzenlemeler açısından ne tür beklentileri olduğu soru yöneltmiştir. Öğretmen adaylarının bu soruya verdikleri yanıtlar 19 alt temada sınıflandırılmıştır. Öğretmen adaylarının yanıtları Tablo 4’te gösterilmektedir.

Tablo 4. Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Yasal ve Yönetimsel Düzenlemeler Açısından Beklentileri

Yasal ve Yönetimsel Beklentiler	f	%
Kılık-kıyafet serbestliğinin uygulamaya girmesi	34	44
Var olan yasa ve yönetmeliklerin uygulamaya konulması	17	22
Alan dışı öğretmen atamalarının yapılmaması	11	14
Okullardaki ortamların ve materyallerin düzenlenmesi	10	13
Sendika hakları sağlanması	9	17
Erken emeklilik verilmesi	9	12
Okullarda özel eğitime ilişkin özel bütçenin oluşturulması	9	12
Özel eğitim okullarında erken ve öncelikli yöneticilik hakkı tanınması	8	10
Özel eğitim öğretmeni atamalarında alan sınavının yapılması	7	9
Başarılı öğretmenlere lisansüstü eğitim ayrıcalıkları sağlanması	7	9
Öğretmenlerin çalışma güvenliklerinin sağlanması	7	9
Denetimlerin özel eğitim alanına hâkim müfettişler tarafından yapılması	7	9
Konferans ve seminerlere katılım için takdir/teşekkür belgesi verilmesi	5	6
Uygun öğretim ortamının sağlanması ve öğretim materyallerine ulaşımın kolaylaştırılması	4	5
Üniversite sınavı sonrası özel eğitim bölümü için ayrı sınav yapılması	4	5
Mezun olduktan sonra eğitim görülen branşa atama yapılması	3	4
Beklenti yok	2	2
Kılık-kıyafet serbestliğinin kaldırılması	1	1
Uzun süreli sağlık raporlarındaki ücret kesintisinin düzenlenmesi	1	1

Tablo 4’te görüldüğü üzere, yasal ve yönetimsel düzenlemelere yönelik beklentiler temasında en yüksek frekansa sahip dört alt tema; kılık-kıyafet serbestliğinin uygulamaya girmesi (f=34), var olan yasa ve yönetmeliklerin uygulamaya konulması (f=17), alan dışı öğretmen atamalarının yapılmaması (f=11) ve okullardaki ortamların ve materyallerin düzenlenmesi (f=10) alt temaları olmuştur. Bu tema kapsamında görüşler şöyledir:

“KPSS’de alan sınavının olmasını kesinlikle istiyorum.” (ÖA9)

“Müfettişler açısından mesela, normal müfettişler bizim bölümle alakalı pek bişey bilmiyolar, müfettişlerin bizim bölümde yetişmesi gerektiğini düşünüyorum.” (ÖA23)

“Emeklilik mesela şey olabilir. 65 yaş mesela çok geç. Belki biraz aşağı çekilebilir.” (ÖA70)

“Kılık kıyafette özgürlüğün olmasını isterim, yani tam belli bi şey olsun ama yani çok da işte takım elbise kıravat falan gibisinden işte traş olma gibi sıkıntıların olmamasını isterim öyle.” (ÖA47)

Var olan yasa ve yönetmeliklerin uygulamaya konulması ile ilgili olarak “Öğretmenlerin aslında pek çok alanda yasal hakları var ama bunları öğretmenler bile bilemiyo... ..belli bi hakları var ama bunların kâğıtta olması yeterli değil, bunların rahatça uygulanabilir olmasını tercih ederdim.” (ÖA56) şeklinde beklentisini belirtmiştir. Alan dışı öğretmen atamalarının yapılmamasına ilişkin olarak “Hani sonuçta bizim özel eğitimci olmayan arkadaşların atanması durumu var hani yasa dediğimiz zaman. Ona da karşısız sonuçta. Onu da belirtelim yani.” (ÖA61) ve “Devlet gerçek eğitimi alan kişilerin yani orda izin vermeleri gerektiğini hissediyorum. Sadece bizler orda eğitim verebiliriz. Mesela sınıf öğretmenleri formasyon almış tamam da yani ne kadar şey öğrenmiş. Biz dört yıl okuyoruz, onlar üç dört ayda bu formasyonu alarak olmayacak işler yani bunlar.” (ÖA69) şeklinde görüş belirtmişlerdir. Dikkat çekici olarak bir öğretmen adayı “Ya son zamanlarda özellikle bu kıyafet konusunda serbeslik gelmeye başladı. Ben ona karşıyım yani kendi düşüncem sonuçta öğretmen dendiğinde insanların kafasında oluşan belirli bir profil var. Şu an gördüğümüz öğretmenler bunun çok dışında kalıyor. Şu anki yapılan serbest kıyafet uygulamasına karşıyım.” (ÖA71) şeklinde görüş belirterek kılık-kıyafet serbestliğinin olmaması gerektiğini belirtmiştir.

Tartışma

Bu çalışma, Zihin Engellileri Öğretmenliği Programı’ndaki öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin beklentilerini ortaya koymayı amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bulgulara dayalı olarak öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğinden beklentileri; sosyal beklentiler, ekonomik beklentiler, meslekî gelişim beklentileri ve yasal-yönetmelik düzenlemelerle ilgili beklentiler olarak dört başlık altında toplanmıştır. Bulgular genel olarak öğretmen adaylarının meslekten öncelikli ve yüksek frekanslı beklentileri arasında; saygın role sahip olma gibi sosyal beklentileri, yüksek maaş ve ekonomik ayrıcalıklar gibi ekonomik beklentileri, hizmet-içi eğitim, seminer ve konferanslara katılma gibi meslekî gelişim beklentileri ve kıyafet serbestliği ya da alan dışı

atamaların yapılmaması gibi yasal ve yönetsel düzenleme beklentileri olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin kişisel, sosyal ve ekonomik beklentileri olduğu sonucunu ortaya koyan önceki araştırma bulgularıyla da örtüşmektedir (Özbek, 2007; Uras ve Kunt, 2005). İzleyen akışta, elde edilen araştırma bulguları sırasıyla tartışılmaktadır.

Araştırmanın ilk bulgusu, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğinden sosyal açıdan beklentileridir. Sosyal açıdan beklentiler içerisinde göze çarpan saygın role sahip olma beklentisi önceki araştırmaların bulgularıyla da benzerlik göstermektedir (Çevik ve ark., 2012; Özbek, 2007). Bu bulgu iki görüş çerçevesinde tartışılabilir. Birincisi, öğretmen adaylarının tercih ettikleri mesleği saygın buldukları için tercih etmiş olabilecekleri görüşüdür. Bu görüşü öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini seçme nedenlerini belirlemeye yönelik yürütülen araştırma bulgularıyla desteklemek mümkündür (Boz ve Boz, 2008; Çermik, Şahin ve Doğan, 2017; Fokkens-Bruinsma ve Canrinus, 2012; Low, Lim, Ch'ng ve Goh 2011). İkincisi ise öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğinin saygınlığının kaybolduğunu düşünmeleri ve meslekten bu yönde bir beklenti içine girmeleri görüşüdür. Alanda çalışan öğretmenlerin sorunlarını belirlemeyi amaçlayan araştırmaların bulguları da öğretmenlerin öğretmenlik mesleğinin toplumdaki saygınlığının azaldığını düşündüklerini (Demir ve Arı, 2013) ve fırsat bulsalar mesleği bırakmayı düşündüklerini, ayrıca gençlere öğretmen olmayı tavsiye etmediklerini göstermektedir (Okçabol ve Gök, 1998). Sosyal beklentiler teması altında öğretmen adayları ayrıca manevi haz alma ve sosyal ilişkiler içerisinde bulunabilme beklentilerinden söz etmişlerdir. Öğretmen adaylarının bu beklentileri, öğretmenlik mesleğinin kutsal bir meslek olarak algılandığı araştırmalar (Özbek, 2007) ile öğretmenlik mesleğini sevmeye, öğrencilere sevgi ve şefkatle yaklaşma, topluma hizmet etme ve toplum refahına katkıda bulunmanın öğretmenlik mesleğini tercih etme sebepleri arasında olduğunu gösteren araştırma bulgularıyla benzerdir (Buldur ve Bursal, 2015; Çevik ve ark., 2012; Kılcan ve ark., 2014; Uras ve Kunt, 2005).

İkinci bulgu, öğretmen adaylarının ekonomik açıdan beklentilerinin neler olduğunu gösteren bulgudur. Öğretmen adaylarının ekonomik beklentilerinin başında, maaşların artmasına yönelik bir beklenti gelmektedir. Maaş artışı beklentisini takiben ve bu bulguyu destekleyici şekilde ise ücretsiz toplu taşıma ve tatil, lojman tahsisi ve çok para kazanma gibi beklentiler olduğu

görülmektedir. Bu bulgu, öğretmenlerin en rahatsız edici sorun olarak nitelendirildikleri gelirin düşük olması sorunuyla (Demir ve Arı, 2013) ve öğretmen adaylarının bu mesleği sosyal ve ekonomik yönden güvencesi olan bir meslek olarak gördüğü için bu mesleğe yöneldikleri bulgularıyla tutarlıdır (Özsarı, 2008). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini tercih etme sebepleri arasında devlet güvencesi olması ve garanti meslek olarak algılanması durumu söz konusudur (Koşar, 2018). Türkiye’de bu doğrultuda toplum üyelerinin kendilerini ekonomik, sosyal ve sağlık açısından güvencede hissedecekleri mesleklere yönelmesi dikkate değerdir. Türkiye’de çalışma hayatı ve mesleklerin itibarına ilişkin 32 ilden 2500 kişiyle yapılan bir araştırmada da iyi bir ücret alma ve iş garantisi hem bir işte çalışan hem de bir işte çalışmayan katılımcılar tarafından iyi bir işte aranan ilk özellikler olarak ifade edilmiştir (Türkiye Sosyo-Ekonomik Statü Endeksi Projesi, 2014-2016). Araştırmanın en fazla dikkat çeken bulgularından biri, öğretmen adaylarının yaklaşık üçte birinin öğretmenlik mesleğinden ekonomik açıdan herhangi bir beklentisi olmasıdır. Elde edilen bu bulgu, alanyazındaki önceki araştırma bulgularından farklılaşmaktadır. Bu durumun nedenlerinden biri, Türkiye’de öğretmenlik mesleğinin orta ve alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerden gelen öğrenciler tarafından tercih edilmesi (Bursal ve Buldur, 2013; Taş, 2012) ve öğretmenlerin sahip olduğu gelir düzeylerinin ve ekonomik olanakların bu öğretmen adayları için yeterli olması olabilir.

Araştırmanın üçüncü bulgusu, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğinden meslekî gelişim açısından beklentileridir. Öğretmen adaylarının meslekî beklentileri içerisinde, katılımcıların üçte ikisi tarafından dile getirilen hizmet-içi eğitime duyulan ihtiyaç beklentisi başta gelmektedir. Yurt dışında eğitim alma, alanla ilgili gelişmeleri takip edebilme ve alanla ilgili sosyal ya da bilimsel etkinliklere katılma gibi beklentiler de öğretmen adaylarının bir kısmı tarafından dile getirilen meslekî gelişim beklentilerindedir. Bu tema altında yer alan temalar ve bu temaların frekansları öğretmen adaylarının meslekî gelişimle ilgili beklentilerinin yüksek olduğunu göstermektedir ve bu bulgular önceki araştırma sonuçları ile kısmen tutarlık göstermektedir (Özsarı, 2008; Uras ve Kunt, 2005). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğiyle ilgili beklentileri, bu araştırmada ve Özsarı (2008) tarafından yürütülen araştırmada alt tema olarak benzerlik gösterse de Özsarı’nın (2008) araştırmasında, bu beklentilerin karşılanmasına ilişkin inançların düşük olması ilginçtir. Bu tema altında yer alan öğretmenlerin belirli aralıklarla yeterlik sınavına tabi tu-

tulması alt teması da dikkat çeken bir beklentidir. Bu bulgu, öğretmen adaylarının meslekî gelişime verdikleri önemin bir göstergesi olarak düşünülebilir. Bu sonuç Uras ve Kunt'un (2005) yürüttüğü araştırma ile de birebir paralellik göstermektedir. Öğretmen adaylarının meslekî gelişmelerine yönelik beklentileri arasında hizmet içi eğitim, seminer ve konferans gibi etkinliklere katılma bulunmaktadır. Bu bulgu Karasu, Aykut ve Yılmaz'ın (2014) gerçekleştirdiği araştırmadaki öğretmenlerin meslekî gelişimleri için kurs talebinde buldukları bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Öğretmen adaylarının meslekî gelişime ilişkin beklentilerinde süreklilik arz eden bir gelişmeye yönelik görüş bildirmeleri ise diğer araştırma bulgularından farklıdır ve bu bulguların öğretmen adayları açısından ideal öğretmen olma sürecinde umut vaat eden görüşler olduğu söylenebilir.

Araştırmanın son bulgusu, öğretmen adaylarının yasal ve yönetsel düzenlemeler açısından öğretmenlik mesleğinden beklentileridir. Öğretmen adayları bu kapsamda kılık-kıyafet serbestliğinin uygulamaya girmesi ve var olan yasa ve yönetmeliklerin uygulamaya konulması biçiminde beklentiler ifade etmişlerdir. Öğretmen adaylarının yarısının kılık-kıyafet serbestliği konusunda beklenti bildirmeleri dikkat çekicidir ve önceki bulgularla benzerdir (Uras ve Kunt, 2005). Türkiye'de kamu görevlilerinin kıyafetleri ile ilgili olarak çeşitli tartışmalar vardır; ancak bu durum öğretmen adayları için geçerli değildir. Buna rağmen öğretmen adaylarının kılık-kıyafet konusunu büyük bir sorun olarak görmesi ve bu beklentiye birinci sırada saymaları ilginçtir. Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 02.03.2007'de yayımlanan 2007/20 sayılı genelgede göre özel eğitim kurumların ve okullarında görev yapan eğitim personelinin rahat bir kıyafet giymesi (örn., eşofman) uygun bulunmuş ve o tarihten sonra da tüm Türkiye'de uygulamaya başlanmıştır. Bu genelge ve alandaki uygulamalar göz önünde bulundurulduğunda, öğretmen adaylarının bu beklentisinin yeterince açık olmadığını söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra, var olan yasa ve yönetmeliklerin uygulamaya konması beklentisine dayalı olarak öğretmen adaylarının mevcut yasa ve yönetmeliklerin uygulanmadığı yönünde görüşe sahip olduklarını söyleyebiliriz. Öğretmen adayları özel eğitim okullarına alan dışından öğretmenler yerine özel eğitim bölümü mezunu öğretmenlerin atanması şeklinde beklenti belirtmişlerdir. Bu beklentinin temel nedenini, Millî Eğitim Bakanlığı İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü tarafından 10.12.2013'te yayımlanan mevzuat ile "540 saatlik Zihin Engelliler Sınıfı Öğ-

retmenliği Eğitim Programı'nı başarıyla tamamlayanların Zihin Engelliler Sınıfı Öğretmenliği alanına atanabileceği" yönünde alınan karardır. Bu beklentiyi, karar sonrası yapılan alan dışı atamalarla açıklamak söz konusudur ve önceki bulgularla da kısmen benzerlik taşımaktadır (Yeşilyurt ve Karakuş, 2011). İki araştırmanın sonuçları bütün olarak değerlendirildiğinde, eğitim fakültelerinden mezun olan öğretmen aday sayısı ile ataması yapılacak öğretmen sayısı arasında bir denge olmamasını, öğretmen adaylarının atanma kaygılarını arttıran bir faktör olarak düşünülebilir.

Bu araştırmanın uygulamaya ve alanyazına çeşitli açıdan katkılar sağladığı düşünülmektedir. Araştırma, zihin engelliler öğretmen adaylarının meslekleriyle ve gelecekleriyle ilgili beklentilerinin saptanmasına katkıda bulunmuştur. Millî Eğitim Bakanlığının bu ve önceki araştırmalardan elde edilen bulguları dikkate alarak atılımlar yapması, bu sayede öğretmenlerde iş doyumunu ve meslekî tatmin sağlanması bakımından üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır. Meslekî beklentileri karşılanmayan bireylerin mesleklerinden ve iş hayatlarından zamanla soğudukları, yaptıkları işten zevk alamadıkları ve bu durumun zamanla onları yıprattıkları bilinen bir gerçektir. Bu nedenle, öğretmenlerin kendi mesleğini sevebilecekleri, öğrencilerle daha iyi koşullarda ders işleyebilecekleri, ekonomik olarak daha rahat bir hayatı sürebilecekleri ve toplum tarafından benimsenen bireyler olabilecekleri bir "öğretmenlik" sunmak, yine eğitim sisteminin, öğretmenlerin ve öğrencilerin gelecekleri açısından önem taşımaktadır. Araştırmanın alanyazına katkısının ise zihin engelliler öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğinden beklentilerine ilişkin ilk araştırma olmasıdır. Bu açıdan, araştırmanın alanyazına katkıda bulunduğunu söylemek mümkündür. Araştırmanın son katkısı ise araştırmaya Zihin Engelliler Öğretmenliği Programı'nda son sınıfa devam eden tüm öğretmen adaylarının gönüllü olarak katılmış olmasıdır ve bu araştırmadan elde edilen bulguların evrendeki tüm birimleri temsil ediyor olmasıdır. Bu duruma dayalı olarak araştırmanın dış geçerliğinin yüksek olduğu söylenebilir.

Araştırmanın yukarıda sıralanan katkılarının yanı sıra bazı sınırlılıkları da söz konusudur. Birincisi, veriler toplandıktan hemen sonra özel eğitim öğretmeni yetiştirme programlarında bir düzenleme yapılmış olmasıdır. Yeni düzenlemeye göre daha önceden Görme Engelliler, İşitme Engelliler, Üstün Yetenekliler ve Zihin Engelliler Öğretmenliği şeklinde öğretmen yetiştiren programlar birleştirilmiş ve Özel Eğitim Öğretmenliği olarak yeniden yapılandırılmıştır.

mıştır. Dolayısıyla araştırmadan elde edilen bulgular Zihin Engelliler Öğretmenliği Programı'nda öğrenim gören öğretmen adaylarının görüşlerini yansıttığından, Özel Eğitim Öğretmenliği Programı'ndaki öğrencilerin beklentileriyle benzer olup olmadığı konusunda bir yargıda bulunamayabiliriz. Araştırmanın ikinci sınırlılığı, veri toplamak amacıyla kullanılan görüşme sorularının alanyazındaki bulgulara dayalı olarak sosyal, ekonomik, meslekî gelişim ve yasal-yönetmelik düzenlemeler şeklinde sınırlandırılmış olmasıdır. Yapılan bu sınırlamanın verileri sınırlamış olabileceği, derinlemesine bilgi edinmeyi engellemiş olabileceği ve araştırmacıların ön göremediği beklentilerin belirlenmemiş olabileceğini düşündürmektedir.

Öğretmen adaylarının içinde buldukları zorlu dönemde kaygılarını ve meslekî beklentilerini kapsamlı biçimde incelemek, sonraki yıllarda aynı zorlu dönemden geçecek olan adaylar için önerilerde bulunmak, hatta fakülte bünyesinde birtakım programlar düzenlemek, girecekleri sınavda onların daha başarılı olabilmelerini, bu zorlu dönemi en az kaygıyla atlatabilmelerini ve daha sağlıklı bireyler olarak öğretmenlik hayatına başlayabilmelerini sağlayacaktır. Bu araştırmanın ve önceki araştırmaların bulgularından yola çıkılarak izleyen bölümde hem uygulamaya hem de ileri araştırmalara yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur. Uygulamaya yönelik öneriler şu şekilde listelenebilir:

1. Öğretmenlik mesleğinin saygınlığını arttırmak için toplumun bilinçlendirilmesi için farkındalık çalışmaları yapılabilir.
2. Öğretmenlerin sosyal (erken emeklilik vb.) ve ekonomik (maaş ve ek ücret vb.) koşullarının iyileştirilmesine yönelik devlet politikaları geliştirilebilir.
3. Hizmet-içi eğitim etkinliklerinin sıklığının ve niteliğinin artırılmasına yönelik ve her öğretmenin katılımını teşvik edici düzenlemeler planlanabilir.
4. Özel eğitim öğretmeni atamalarına ilişkin düzenlemeler gözden geçirilebilir.
5. Öğretmen adaylarının meslekten beklentilerinin belirlenmesi ve politika yapıcıların karar sürecinde bu beklentileri, beklentilerin karşılanma veya karşılanmama nedenlerini saptama konusunda çalışmalar yapılması adına Millî Eğitim Bakanlığı, okul yönetimleri ve eğitim fakülteleri arasında daha etkileşimli iş birliği sağlanabilir.

İleri araştırmalara yönelik öneriler ise şöyle sıralanabilir:

1. Özel Eğitim Öğretmenliği Programı'na devam etmekte olan öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin beklentilerini belirlemeye yönelik yeni araştırmalar planlanabilir.
2. Özel Eğitim Öğretmenliği Programı'na devam etmekte olan özel eğitim öğretmen adaylarının özel eğitim öğretmenliğine ilişkin beklentilerinin cinsiyet, mezun olunan lise, seçilen alt alan gibi farklı değişkenlere göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik araştırmalar tasarlanabilir.
3. Farklı öğretmenlik programlarındaki öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla karşılaştırmalı araştırmalar desenlenebilir.

Sonuç

Zihin Engellileri Öğretmenliği Programı'ndaki öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin beklentilerinin ele alındığı bu araştırmanın sonuçları incelendiğinde, öğretmen adaylarının sosyal, ekonomik, meslekî gelişim ve yasal ve yönetsel düzenleme olmak üzere dört dört temel beklentisi bulunmaktadır. Öğretmen adaylarının sosyal beklentilerinin başında saygın role sahip olma gelse de öğretmenlik mesleğinin saygınlığının giderek kaybolduğunu yönünde bir görüş olduğu da bilinmektedir. Öğretmen adaylarının ekonomik beklentilerinin başında, maaşların artmasına yönelik beklenti gelmektedir. Maaş artışı beklentisine ek olarak ücretsiz toplu taşıma ve tatil, lojman tahsisi ve çok para kazanma gibi beklentiler, mesleğini bir ücret karşılığında icra etme doğasıyla da ilişkili görünmektedir. Öğretmen adayları hizmet-içi eğitime duyulan gereksinimi, yurt dışında eğitimi ve bilimsel etkinliklere katılımı teşvik etmeyi sıralayarak meslekî gelişimle ilgili beklentilerinin yüksek olduğunu da ortaya koymuşlardır. Öğretmen adaylarının yasal ve yönetsel düzenlemeler beklentilerinin ise kılık-kıyafet serbestliği ile var olan yasa ve yönetmeliklerin uygulamaya konulması şeklinde olduğu gözlenmiştir. Bu doğrultuda öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleği ile ilgili beklentilerinden elde edilen bu sonuçlar politika geliştirenler ve uygulayıcılar tarafından önemle üzerinde durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- Akalın, S. ve Sucuoğlu, B. (2015). Effects of classroom management intervention based on teacher training and performance feedback on outcomes of teacher-student dyads in inclusive classrooms. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 15(3), 739-758.

- Bastick, T. (2000). Why teacher trainees choose the teaching profession: Comparing trainees in metropolitan and developing countries. *International Review of Education*, 46(3-4), 343-349.
- Boz, Y. ve Boz, N. (2008). Kimya ve matematik öğretmen adaylarının öğretmen olma nedenleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(1), 137-144.
- Bruinsma, M. ve Jansen, E. P. (2010). Is the motivation to become a teacher related to pre-service teachers' intentions to remain in the profession? *European Journal of Teacher Education*, 33(2), 185-200.
- Buldur, S. ve Bursal, M. (2015). Fen bilgisi öğretmen adaylarının meslek tercih nedenlerinin etki düzeyleri ve mesleki geleceklerine yönelik beklentileri. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 9(1), 81-107.
- Bursal, M. ve Buldur, S. (2013). Fen bilgisi öğretmen adaylarının profillerinin değişimi: 2008-2012 yılları arasında Cumhuriyet Üniversitesi örneği. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 2(4), 14-26.
- Bursal, M. ve Buldur, S. (2016). İlköğretim öğretmen adaylarının meslek tercih nedenleri ve geleceklerine yönelik beklentileri: Karşılaştırmalı bir analiz. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 351-376.
- Chong, S. N. Y., Wong, I. Y. F. ve Lang, Q. C. (2005). *Pre-service teachers™ beliefs, attitudes and expectations: a review of the literature*.
<http://hdl.handle.net/10497/138>
- Çeliköz, N. ve Çetin, F. (2004). Anadolu öğretmen lisesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını etkileyen etmenler. *Millî Eğitim Dergisi*, 162(1), 139-157.
- Çermik, H., Şahin, A. ve Doğan, B. (2017). Sınıf öğretmen adaylarının meslek tercih algıları: Değişimin boylamsal çözümlemesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(3), 643-658.
- Çetin, B. (2012). İlköğretim öğretmen adaylarının profillerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 11(3), 596-610.
- Çevik, D. B., Perkmen, S. ve Alkan, M. (2012). Müzik öğretmeni adaylarının mesleklerinden beklentileri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 41-45.
- Demir, M. K. ve Arı, E. (2013). Öğretmen sorunları-Çanakkale ili örneği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), 107-126.
- Erdem, A. R. ve Şimşek, S. (2000, Mayıs). *PAÜ Eğitim Fakültesi öğrencilerinin öğretmenliği seçmelerinde etkili olan faktörler*. II. Ulusal Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu'nda sunulan bildiri, Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Fokkens-Bruinsma, M. ve Canrinus, E. T. (2012). Adaptive and maladaptive motives for becoming a teacher. *Journal of Education for Teaching*, 38(1), 3-19.
- Gay, L. R., Mills, G. E. ve Airasian, P. (2012). *Educational research: Competencies for analysis and applications* (10. baskı). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education, Inc.
- Güçlü, M. ve Bozgeyikli, H. (2016). Öğretmen adaylarının Türk eğitim tarihi dersine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Journal of History School*, 9(25), 401-415.
- Hacıömeroğlu, G. ve Şahin-Taşkın, Ç. (2010). Sınıf öğretmeni adaylarının matematik öğretimi yeterlik inançları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 539-555.

- Özbek, R., Kahyaoglu, M. ve Özgen, N. (2007). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 221-232.
- Özsarı, İ. (2008). *Eğitim fakültesi son sınıf öğrencilerinin KPSS merkezi sınavı odaklı gelecek kaygıları ve mesleki beklentileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özyürek, M. (2008). Nitelikli öğretmen yetiştirmede sorunlar ve çözümler: Özel eğitim örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 189-226.
- Panesar, S. (2010). Exploring disparities between teachers' expectations and the realities of the education profession. *Research in Higher Education Journal*, 8(1), 1-19.
- Saracaloğlu, A. S. (2000). *Fen ve edebiyat fakülteleri öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine ilişkin görüşleri*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Schussler, D. L., Stooksberry, L. M. ve Bercaw, L. A. (2010). Understanding teacher candidate dispositions: Reflecting to build self-awareness. *Journal of Teacher Education*, 61(4), 350-363.
- Shepherd, K. G., Fowler, S., McCormick, J., Wilson, C. L. ve Morgan, D. (2016). The search for role clarity: Challenges and implications for special education teacher preparation. *Teacher Education and Special Education*, 39(2), 83-97.
- Sönmez, V. (1986). Türkiye'de eğitimin kalitesi ve geleceği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 49-63.
- Sünbül, A. M. (1996). Öğretmen niteliği ve öğretimdeki rolleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 8, 597-608.
- Tarman, B. (2012). Prospective teachers' beliefs and perceptions about teaching as a profession. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(3), 1964-1973.
- Taş, M. Y. (2012). Demirci eğitim fakültesi sosyal bilgiler öğretmenliği adaylarının profili ve sosyal bilgiler öğretmenliğini tercih etme nedenlerinin değerlendirilmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 64-76.
- Temizkan, M. (2008). Türkçe öğretmeni adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları üzerine bir araştırma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 461-486.
- Türkiye Sosyo-Ekonomik Statü Endeksi Projesi (2014-2016). *Türkiye mesleki itibar skalası*.
<https://www.yumpu.com/en/document/read/54944014/turkiye-mesleki-itibar-arastirmasi>
- Ubuz, B. ve Sarı, S. (2008). Sınıf öğretmeni adaylarının öğretmenlik mesleğini seçme nedenleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(2), 113-119.
- Uras, M. ve Kunt, M. (2005). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğinden beklentileri ve beklentilerinin karşılanmasını umma düzeyleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 71-83.
- Wasburn-Moses, L. (2009). An exploration of pre-service teachers' expectations for their future roles. *Teacher Education and Special Education*, 32(1), 5-16.
- Yaşar-Ekici, F. (2014). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi örneği). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(35), 658-665.

- Yeşilyurt, E. ve Karakuş, M. (2011). Öğretmenlerin adaylık sürecinde karşılaştıkları problemler. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(1), 261-293.
- Yıkımsı, A., Gözün, Ö. ve Yıkımsı, N. (2006). Öğretmen adaylarının etkili öğretmen özelliklerine sahip olma durumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 131-140.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Zhang, S., Nishimoto, M. ve Liu, K. (2019). Preservice teacher expectations of the principal's role in teacher induction. *New Waves-Educational Research and Development Journal*, 22(1), 72-89.